

Реалії вітчизняного туризму в умовах війни

Туризм – одна з основних галузей економіки України. Проте ринок туризму дуже вразливий до криз різного походження, таких як стихійні лиха, епідемії, соціально-економічні та політичні кризи, військові конфлікти, що призводять до дестабілізації ситуації всередині країни. Під час війни в Україні туризм фактично зупинився. Але згодом, коли в деяких регіонах ситуація відносно стабілізувалася, люди потроху почали повертатися до подорожей, щоб просто зберегти своє психологічне здоров'я.

Війна в Україні вплинула не лише на український туризм, а й на ситуацію в Європі в цілому. Повномасштабне вторгнення Росії посилює і без того високі ціни на нафту та логістику, а також збільшило невизначеність європейців. Це у перші пів року великої війни призвело до перебоїв у подорожах всією Східною Європою. За даними Всесвітньої туристичної організації, кількість авіарейсів через війну в Україні впала найбільше у таких країнах: Молдова (-69%); Словенія (-42%); Латвія (-38%); Фінляндія (-36%); Чехія (-35%). Потенційні втрати світової туристичної економіки від війни оцінили у 14 млрд доларів. Водночас в Україні надходження від галузі до держбюджету скоротилися у 2022 році на понад 30%. Менше податків у перший рік повномасштабної війни сплатили: турбази, кемпінги, дитячі табори відпочинку (-57%); туристичні оператори (-35%); туристичні агенції (-27%). За даними Державного агентства розвитку туризму, приріст надходжень на 46% був лише від діяльності пансіонатів та гуртожитків. Це пов'язано з тим, що у 2022 році їх використовували як тимчасовий прихисток для переселенців, які змушені були покинути свої домівки через бойові дії. У 2023-му році ситуація не стала кращою. У середньому галузь скоротилася на третину у порівнянні до початку 2022-го року: на 29% менше було сплачено податків за перші 3 місяці 23-го року, а також на 34% зменшилась кількість компаній у туристичній галузі [1].

Сума туристичного збору за 2022 рік становила 178,9 млн. грн, що на 24% менше, ніж у 2021 році. Як повідомляє прес-служба Державного агентства розвитку туризму, до війни загальна сума турзбору була 235,4 млн. грн. На даний момент падіння зафіксовано в 14 регіонах України. Переважно це області, які перебували або знаходяться в зоні бойових дій та тимчасово окуповані. Так, у Херсонській області сума турзбору скоротилася на 95%, у Миколаївській області – на 90%, у Донецькій області – на 83%, у Луганській області – на 80%. Спад стався в Одеській (80%), Запорізькій (78%), Харківській (61%), Сумській (58%), Чернігівській (53%), Київській (43%) та Житомирській (24%) областях та місті Київ (54%). У Дніпропетровській та Рівненській областях зафіксовано спад на 15%. Через внутрішню міграцію українців з окупованих і прифронтових територій в більш безпечних регіонах зафіксовано зростання туристичного збору [2].

Однією з помітних змін у туристичній індустрії України стала зміна пріоритетів по регіонах для відпочинку. Раніше влітку більшість туристів віддавало перевагу морському відпочинку, і набагато менша частина вибирала літній відпочинок у горах. Але з початком війни більшість популярних морських курортів Азовського та Чорного моря стали недоступними або небезпечними. Офіційного відкриття морського сезону цього року так і не відбулося, хоча планувалося відкрити кілька пляжів в Одеській та Миколаївській областях. Через підлив греблі Каховського водосховища у червні офіційно жодного пляжу на Чорному морі так і не запустили. Але загалом замість морського відпочинку зараз обирають відпочинок у Карпатах. Цей гірський регіон пропонує унікальну природну красу, різноманітність водних об'єктів, безліч активних видів відпочинку та можливості для екологічного туризму. До того ж до Карпат "Укрзалізниця" регулярно запускає нові поїзди, реагуючи на попит. Крім цього, тут набагато рідше оголошуються тривоги та практично не буває прильотів. Саме це стало основною причиною більшості тих, хто прийняв рішення про поїздку на відпочинок сюди. Спокійно виспатися і хоча б на якийсь час позбутися постійного стресу та тривоги – це одна з основних причин поїздки на відпочинок та перезавантаження у 2023 році.

Може здатися парадоксальним, але розвиток туризму під час воєнного стану має велике значення для здоров'я нації та економічного благополуччя країни. Важливо розуміти, що туризм не лише приносить доходи готельному бізнесу та місцевим підприємцям, а й сприяє створенню робочих місць, відновленню економіки та інфраструктури. Відпочинок під час воєнного стану дозволяє громадянам відволіктися від негативних новин, зміцнити психічне та фізичне здоров'я, а також підтримати національну економіку [3].

В умовах воєнного стану в Україні діють особливі дозволи та обмеження для туристів. Перед початком літнього сезону їх оновили та опублікували в Державному агентстві розвитку туризму. Збираючись у мандрівку в межах країни, турист має знати місця розташування укриттів по маршруту подорожі, а також вивчитися, що туроператори або екскурсоводи, які вас супроводжують, сформували маршрути з урахуванням розташування бомбосховищ. При плануванні мандрівки потрібно врахувати дію комендантської години в області, уточнити графік роботи туристичних локацій, які плануєте відвідати. Під час мандрівок Україною забороняються сплави, походи, прогулянки та екскурсії по маршрутах біля критичної інфраструктури, військових та стратегічних об'єктів. Недоступними є туристичні точки, наближені до кордонів з Білоруссю та Росією. Через активні бойові дії туризм на сході та півдні України, особливо у прифронтових зонах, є небезпечним. Також варто утриматись від подорожей на територіях, які були під окупацією [4].

Туризм в Україні все ж адаптувався до умов війни і поступово перелаштувався на інші формати. Тепер, замість іноземних туристів з ЄС чи Близького Сходу, у готелях розміщуються закордонні дипломати, громадські активісти, журналісти всіх світових видань та різноманітні волонтери. Лише за 2022-й рік в Україну в'їхало майже 2 мільйони іноземців, з яких мільйон – уже під час повномасштабного вторгнення росії. Цікаво, що активні бойові дії не завадили хасидам святкувати Рош га-Шана в Умані у 2022. Так, 23 тисячі паломників все ж приїхали до міста, що вдвічі перевищило очікування влади. Поновився частково і внутрішній туризм. Найбільше на відпочинок у 2023 році їдуть у Чернівецьку, Львівську та Закарпатську області. Туристи найчастіше цікавляться оздоровчим відпочинком у санаторіях

та іншими схожими опціями закладів Одещині, Миколаївщині, Херсонщині, де можна відновити спокій якомога далі від вибухів та повітряних тривоги. Зріс запит на подорожі для однієї людини або для родини. Натомість групові тури стали менш популярними. Наявність світла, води, зв'язку та укриття - пріоритетна вимога до готелів, хостелів тощо [2].

Проведені опитування продемонстрували, що за останні півтора року 26% опитаних мандрували регіонами країни один-два рази, 12% – три-п'ять разів. Понад п'ять разів подорожували Україною 7% респондентів, зазначили в ДАРТ. Ставлення до подорожей через повномасштабну війну у 23% українців не змінилося взагалі. 21% зазначили, що подорожуючи вони підтримують економіку країни. Стільки ж заявили, що уникають будь-яких вояжів через можливу небезпеку. Найбільше українці мандрують влітку. Про це заявили 48% опитаних. Навесні подорожують лише 4%, восени – майже 3%, взимку – всього 2%, йдеться у коментарі відомства. Більшість опитаних – 56% – заявили, що вибір сезону для подорожей залежить насамперед від часу відпустки чи канікул. 22% відповіли, що на вибір впливає ціна, погодні умови мають значення також для 22% опитаних. Понад половина опитаних (54%) надають перевагу міському туризму та пішим прогулянкам. Екскурсії до історичних пам'яток та музеїв обирають 28% українців. 23% присвячують свій час відпочинку на пляжі. Подієвий туризм користується популярністю також у 23% респондентів. Трохи менше – 22% – люблять подорожувати країною заради вивчення гастрономічних спеціальностей у регіонах. Активний відпочинок до душі 16%. Екотуризм є вагомим для 11% опитаних. Рекреаційному туризму надають перевагу майже 9% українців, йдеться у повідомленні ДАРТ [5].

Війна в Україні суттєво вплинула на туристичну галузь в Україні та в Європі в цілому. Військовий конфлікт призвів до великих втрат і збитків для туристичної економіки. Авіарейси та подорожі значно скоротилися, призвівши до зменшення податкових надходжень в галузі та призупинення багатьох видів туристичних послуг. Зміна пріоритетів у відпочинку стала помітною на фоні обмежень у доступі до морських курортів. Туристи віддали перевагу гірським регіонам та іншим місцям, де можна було відновити психологічне здоров'я в більш безпечних умовах. Туризм у країні адаптувався до умов війни, змінивши напрямок українських туристів відвідувати західні регіони. Іноземні паломники також продовжують відвідувати певні релігійні місця в Україні. Наявність світла, води, зв'язку та укриття стали пріоритетними вимогами до готелів та інших видів житла. Туристи більше віддають перевагу одиночним подорожам або відпочинку з родиною, уникаючи групових турів. Туристична галузь в Україні буде відновлюватися, з особливим акцентом на регіонах, які менше постраждали від конфлікту. Розробка екскурсійних маршрутів у визволених містах та місцях пам'яті стане частиною меморіального туризму.

Список використаних джерел та літератури

1. Туризм під час війни. Як галузь виживає та готується до відновлення. URL: <https://hub.kyivstar.ua/news/turyzm-pid-chas-vijny-yak-galuz-vyzhyvaye-ta-gotuyetsya-do-vidnovlennya/>

2. Війна обвалила туризм в Україні: оприлюднено невішні цифри. URL: <https://www.unian.ua/economics/other/viyna-obrushila-turizm-v-ukrajini-oprilyudneni-nevtishni-cifri-12192558.html>

3. Нові пріоритети. Чому важливо розвивати туризм в Україні навіть під час війни. URL: <https://www.rbc.ua/rus/travel/novi-prioriteti-chomu-vazhливо-rozvivati-1691070748.html>

4. Як мандрувати Україною під час воєнного стану: дозволи та обмеження. URL: <https://life.pravda.com.ua/society/2023/05/25/254475/>

5. Внутрішній туризм. З початку війни понад 45% українців подорожували країною. Журнал Forbes Ukrain. URL: <https://forbes.ua/news/vnutrishniy-turizm-z-pochatku-viyini-ponad-45-ukraintsiv-podorozhuvali-krainoyu-08092023-15885>